

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ АВТОРСЬКОГО ДОГОВОРУ

**Кетрар А.А. – асистент кафедри права інтелектуальної власності та корпоративного права
Національного університету «Одеська юридична академія»**

Авторське право в сучасних умовах - умовах ринкового господарювання, багаточисельних творчих та науково-технічних досягнень є однією з найбільш значущих й динамічних областей права. Але досі авторські відносини врегульовані низкою розрізнених нормативних актів, які далеко не в усьому відповідають один одному; значна кількість важливих питань взагалі не закріплена на законодавчому рівні. Ця обставина значно ускладнює подальший розвиток авторських відносин. Тому теоретичне дослідження більшості аспектів авторського права, у тому числі авторського договору є вчасним та актуальним, оскільки надає можливість врахувати у законодавчій практиці висновки та пропозиції, які стають результатом таких досліджень і тим самим прискорити адаптування вітчизняного законодавства до найкращих моделей, що склалися у світі.

Сформульовані в статті теоретичні висновки ґрунтуються на загальних досягненнях юридичної науки, в тому числі, на результатах досліджень таких вітчизняних та зарубіжних вчених, як Є. П. Гаврілов, М. І. Брагінський, М. Я. Красавчиков, Н. Л. Клик, Н. В. Макаганова, Д. І. Мейер, Є. О. Харитонов, О. І. Харитонova та ін. Вивчення та аналіз праць цих науковців дали змогу визначити й оцінити стан досліджуваної проблеми, виявити та проаналізувати питання, що постають на сучасному етапі у досліджуваній сфері. Метою дослідження є комплексний науково-теоретичний аналіз авторського договору.

Авторський договір є основною правовою формою, яка регулює відносини між авторами (чи іншими особами, які мають авторське право) та користувачами, з приводу реалізації авторських прав на твір.

Згадуючи історію розвитку авторського права, маємо звернути увагу на те, що авторський договір виник, в першу чергу, як засіб правової охорони інтересів видавництва та книготорговців.

У стародавньому Римі, автору належало лише право власності на матеріальну річ у якій був

втілений твір, тому при продажі книги, права на твір переходили до покупця. Твір випускався в одному чи декількох екземплярах, як правило самим автором, розмноження рукопису було дуже складним та довгим процесом.

З часом, в результаті розвитку технологій друку, книги почали видавати великими партіями, та поширювати серед широкої аудиторії, почали з'являтися типографії, видавництва та книгарні. В свою чергу типографи, видавці та книготорговці почали об'єднуватися, з метою захисту своїх інтересів. Королівська влада розпочала надавати їм привілеї. Перший особистий привілей був наданий венеціанському видавцю Жану да Спіра у 1469 році. Таким чином, побічним результатом правової охорони інтересів видавців постало - виникнення майнових прав авторів, які захищалися шляхом охорони інтересів їх видавців. [1, с. 29]

І нарешті, у 1709 році був прийнятий перший в історії людства закон про авторське право – Статут королеви Анни, згідно з яким, за автором було визнано майнове авторське право на твір; окрім цього автору дозволялося передавати права книготорговцю за винагороду. Отже, можна сказати що відносини між автором та користувачем виникають на підставі їх узгоджених дій, а норми що регулюють такі відносини беруть свій початок саме з англійського закону про авторське право.

Коли мова йде про узгодженість дій суб'єктів будь-яких правовідносин, які спрямовані безпосередньо на виникнення для таких суб'єктів прав та обов'язків, то ми маємо розглядати договірну конструкцію правовідносин, а в даному випадку конструкцію цивільно-правового договору, оскільки предметом таких відносин є майнові та немайнові права автора.

Сучасні тлумачні словники характеризують договір, як письмову чи усну згоду, умову про взаємні зобов'язання.[2, с. 171; 3, с. 407]

Говорячи про договір, важливо зазначити, що мова йде про гнучку правову форму, яка

На думку, В. С. та Р. В. Дроб'язко: «авторський договір - це договір, за яким автор передає або зобов'язується передати іншій стороні свої права на використання твору в межах і на умовах, погоджених сторонами».[15, с. 215]

Як бачимо, виходячи із наведених дефініцій, однією із сторін в авторському договорі завжди виступає автор твору. Однак на нашу думку, принципове значення має предмет авторського договору, тобто авторські права, які передаються. В свою чергу стороною авторського договору, може бути не тільки автор твору, а й інша особа, яка має авторське право на твір, про що свідчить п. 1 ст. 31 Закону України «Про авторське право і суміжні права» (далі – Закон), у якому зазначається що передача майнових прав автора (чи іншої особи, яка має авторське право) оформляється авторським договором.

На нашу думку, авторський договір - це згода між автором твору науки, літератури і мистецтва чи іншою особою, яка має авторське право, з однієї сторони, і користувачем з іншої сторони, за якою автор (чи інший правочасник) зобов'язується передати (надати) користувачу, повністю або частково майнове право на використання твору, визначеним способом, з додержанням всіх істотних умов, у встановлений строк, а користувач зобов'язується використовувати твір у відповідності з переданим (наданим) йому правом.

Авторські договори, за загальним правилом, укладаються у письмовій формі. Усна форма передбачається ст. 33 Закону лише для договору про використання (опублікування) твору у періодичних виданнях. Однак, проаналізувавши судову практику, усну форму, не можна визнати оптимальною навіть для зазначеного виду авторського договору. Деякі науковці пропонують навіть спеціальну скорочену форму, для даного виду договору, так, наприклад С. А. Чернишева говорить що: «якщо б скорочений авторський договір відображав предмет договору та розмір винагороди, то такий документ безумовно зміцнював би положення авторів, а у разі конфліктів, слугував доказом існування договірних відносин».[16, с. 35]

З точки зору загальної характеристики авторського договору він є консенсуальним, оскільки для набрання ним чинності, достатньо згоди між автором (чи іншою особою, яка має авторське право) та користувачем; взаємним, що зумовлено тим, що обидві сторони мають як права, так і обов'язки; оплатним, так як, за наданий правочасником комплекс прав, користувач повинен сплатити обумовлену договором винагороду.

Суб'єктами авторсько-договірних відносин можуть бути фізичні, юридичні особи, держава, та інші суб'єкти цивільно-правових відносин. Однак

первинними суб'єктами авторського права завжди виступають фізичні особи, творчою працею яких створений твір.

Договір в авторському праві зазвичай є двостороннім, з однієї сторони виступає правочасник, з іншої – користувач. При цьому, у якості правочасника можуть виступати не тільки автори – фізичні особи, але й інші особи які володіють авторськими правами на твір, у тому числі юридичні особи, які можуть передавати права що отримані ними у відповідному обсязі, на законних підставах. Авторський договір може бути і многостороннім, якщо у ньому приймають участь декілька правочасників, або декілька користувачів, кожен з яких має свої права та обов'язки. Так, наприклад, многостороннім може бути договір, у якому кожен зі співавторів виступає як окрема сторона.

Предметом авторського договору виступають майнові права на твір. Ст. 31 Закону визначає, що майнові права, які передаються за авторським договором, мають бути у ньому визначені, майнові права, не зазначені в авторському договорі як відчужувані, вважаються такими, що не передаються. Однак, оскільки за авторським договором передаються майнові права на використання конкретного твору, в теорії авторського права досить часто у якості предмета авторського договору розглядають твір, права на який передаються. На нашу думку, твір є матеріальним об'єктом авторського договору, юридичним же об'єктом авторського договору є відповідна поведінка сторін авторського договору.

Зміст авторського договору, як і будь-якого іншого договору у цивільному праві, становлять права й обов'язки сторін. З іншого боку авторський договір має свою специфіку, яка відрізняє його, від переважної більшості цивільно-правових договорів, вона полягає у тому що зміст авторського договору визначається не тільки інтересами закріплення договірної дисципліни сторін, а й інтересами охорони абсолютних прав автора твору.

Оскільки Закон про авторське право практично не регулює зміст авторського договору, питання стосовно прав та обов'язків сторін вирішується, як правило, за їх власним розсудом. Зазначену позицію законодавця можна пояснити тим, що обсяг прав і обов'язків сторін у різних видах авторських договорів не є однаковим, так наприклад, зміст авторського договору замовлення є значно ширшим, ніж зміст договору про передачу прав на використання готового твору. Отже питання щодо прав та обов'язків сторін авторського договору ми розглянемо з урахуванням установленної практики, у загальному вигляді, на прикладі авторського договору замовлення.

За авторським договором замовлення, обов'язки автора насамперед пов'язані зі створенням та передачею замовнику твору. Твір повинен бути виконаний з дотриманням усіх визначених договором умов.

Одним із головних обов'язків автора є особисте виконання замовленої роботи, а отже авторський договір є персоніфікованим зобов'язанням, у якому заміна виконавця (автора) не допускається, а залучення до роботи над створенням твору інших осіб може здійснюватися лише за згодою замовника.

Автор повинен створити та передати твір, у визначений договором строк, однак за загальним правилом, допускається і дострокова передача твору, у разі згоди замовника. У деяких випадках твір може передаватися частинами, наприклад, за авторським договором замовлення на створення многосерійного фільму.

Обов'язком автора є доробка твору за вимогою замовника. Отже, у разі коли твір у цілому відповідає умовам договору, але потребує внесення певних уточнень або виправлень, замовник має право висунути вимогу стосовно зазначених дій у межах умов договору.

Окрім цього, за умовами конкретних авторських договорів автор зобов'язаний брати участь у підготовці твору до використання.

Обов'язком автора вважається також добросовісне виконання замовленої роботи. Так, автор повинен створити замовлений твір у відповідності до вимог законодавства у сфері авторського права, не порушуючи при цьому прав та інтересів третіх осіб. Маємо зазначити, що на сучасному етапі досить частими є випадки плагіату, невірної цитування з перекрученням змісту висловлювань, неякісного перекладу літературних творів – все це обумовлює важливість закріплення зазначеного обов'язку у рамках авторського договору.

Також, необхідно додати, що з моменту укладання, та на протязі всього строку дії авторського договору про передачу виключних прав, автор не має права передавати без згоди іншої сторони, права на використання твору або його частини, третім особам.

Що стосується замовника, то як правило, він приймає на себе наступні обов'язки. По-перше, він повинен прийняти та розглянути наданий автором твір, тобто перевірити його якість та оформлення. Спосіб прийняття та розгляду твору, залежить від змісту конкретного авторського договору.

По-друге, замовник-користувач, який приймає права на використання твору, зобов'язаний забезпечити дотримання особистих немайнових прав автора.

По-третє, авторський договір, як правило є оплатним, тому одним із основних обов'язків замовника є обов'язок сплатити винагороду. Цей обов'язок кореспондує із правом автора на плату за використання твору, яке закріплює ст. 445 ЦК України. Строк та порядок сплати авторської визначають самі сторони у договорі.

Окрім цього, авторський договір може передбачати обов'язок замовника відносно реального використання твору. Так, навіть ЦК РСФСР передбачав обов'язок організації про використання твору. Згідно зі ст. 510 ЦК РСФСР, за авторським договором про передачу твору для використання організація була зобов'язана здійснити або розпочати використання твору обумовленим договором способом, у встановлений строк, який не міг перевищувати двох років із дня ухвалення твору. [17] Нині, законодавство не покладає обов'язок реального використання твору на набувачів авторських прав, однак автор, який бажає того, щоб його твір, був доведений до публіки, має право вимагати включення зазначеної умови в авторський договір.

Поряд з основними обов'язками, які були нами розглянуті, в авторських договорах можуть передбачатися й деякі інші обов'язки, існування яких, завжди обумовлюється специфікою конкретного виду авторського договору.

Таким чином, в результаті дослідження правової природи авторського договору, маємо констатувати, що Україна на жаль ще не накопичила достатнього досвіду у практиці договірної регулювання авторських відносин. Закон «Про авторське право і суміжні права» не містить поняття авторського договору, ЦК взагалі його не називає, багато спорів виникає через укладання договорів про використання творів в періодичних виданнях в усній формі. Тому, на нашу думку, ми маємо вдосконалити рівень правового регулювання договірних відносин у сфері авторського права й прискорити подальші наукові розробки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сиджанский Д., Кастанос С. Международная охрана авторського права. — М.: Изд-во иностр. Лит., 1958. — 200 с.
2. Ожегов С. И., Шведова Н. Ю. Толковый словарь русского языка. 4-е изд., доп. — М.: Юрист, 1999. — 356 с.
3. Словарь української мови : в 4-х т. : Т. 1. А—Ж / [упоряд. з додатком власного матеріалу Б. Грінченко]. — К. : Наукова думка, 1996. — 496 с.
4. Брагинский М. И., Витрянский В. В. Договорное право. Книга первая: Общие положения. — М.: «Статут», 2002. — 848 с.
5. Оноре Тоні. Про право. Короткий вступ. — К.: Наука, 1997. — 171 с.
6. Гегель Г. В. Философия права. — М.: Издание, 1990. — С.102
7. Мейер Д. И. Русское гражданское право: В 2 ч. — М.: Наука, 1997, - 468 с.
8. Советское гражданское право: ч. 1. — К., 1977. — 187 с.
9. Анталогія уральської цивілістики. 1925-1989: Сборник статей. — М.: «Статут», 2001. — 431 с.
10. Дозорцев В. А. Авторский договор и его типы // Советское государство и право — 1977. - № 2. — С. 44-58.
11. Савельева И. В. Правовое регулирование отношений в области художественного творчества. — М.: Юрид. Лит., 1986. — 164 с.
12. Клык Н. Л. Охрана интересов сторон по авторскому договору. — Красноярск: Изд-во Красноярского ун-та, 1987. — 184 с.
13. Гаврилов Э. П. Советское авторское право. Основные положения. Тенденции развития. — М.: Наука, 1984. — 222 с.
14. Макаганова Н. В. Авторское право. Учебное пособие. — М.: Юрид. Лит., 1999. — 288 с.
15. Дробязко В. С., Дробязко Р. В. Право інтелектуальної власності: Навчальний посібник — К.: Юрінком Інтер, 2004. — 512 с.
16. Чернышева С. А. Авторский договор в гражданском праве России. — М.: Юрид. Лит., 1999. — 177 с.
17. Гражданский кодекс РСФСР 1964 г. // ВВС РСФСР. 1964. № 24. Ст. 406.